

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2



ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

<i>Єременко Олександр Михайлович</i> ГІПОТЕТИЧНА МОЖЛИВІСТЬ МІСТИЧНОГО КОМУНІЗМУ	326
<i>Смазнова Ірина Сергіївна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМУ ФІЛОСОФІЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА МЕДІАПРАКТИК.	328
<i>Капустіна Надія Борисівна</i> РЕКЛАМА У МАС-МЕДІА: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	331
<i>Сумарокова Людмила Миколаївна</i> «ЦІННОСТІ» ТА «ІНТЕРЕСИ» В СУЧАСНИХ АРГУМЕНТАТИВНИХ ПРАКТИКАХ	335
<i>Крижановська Тетяна Олександрівна</i> КОНЦЕПТ САМОСТІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛІЗМІ.	338
<i>Токар Людмила Вікторівна</i> ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ РІВНЯ АБДУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ КАНДИДАТІВ ПІД ЧАС ТЕСТУ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ.	342
<i>Польовий Святослав Сергійович</i> НАРАТИВ ЯК ФОРМА ВЛАДИ.	345
<i>Максимчук Діна Дмитрівна</i> ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА САМОДОСТАТНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ КАТЕГОРІЇ.	348
<i>Скриннік Руслан Алізамінович</i> ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС У КОНТЕКСТІ СВІТ-СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ	351
СЕКЦІЯ 18. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	
<i>Кормич Людмила Іванівна, Кормич Анатолій Іванович</i> ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ ЯК ДЕМОКРАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗШИРЕННЯ УЧАСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАСТЕРЕЖЕННЯ	355
<i>Вітман Костянтин Миколайович, Капсамун Олег Георгійович</i> СТРАТЕГІЯ «ЗВОРОТНОГО КІСІНДЖЕРА» В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ КОНФРОНТАЦІЇ: ГЕОПОЛІТИЧНА ДИЛЕМА США	358
<i>Мамонтова Елла Вікторівна</i> СЕМІОТИКА ЯК АКТУАЛЬНИЙ МЕТОД ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ У ДОБУ ГІБРИДНИХ ВІЙН.	361
<i>Завгородня Юлія Володимирівна</i> ПОЛІТИКА ЗАХИСТУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ	363
<i>Козьмич Альона Віталіївна</i> ВИМУШЕНИЙ ЦИФРОВИЙ АВТОРИТАРИЗМ ЯК БЕЗПЕКОВИЙ ВИКЛИК В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.	366
<i>Краснопольська Тетяна Миколаївна, Каприця Роман Олександрович</i> РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)	368
<i>Сушко Анатолій Іванович</i> ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	371
<i>Лисянський Павло Леонідович</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ БЕЗПЕЦІ ДЕМОКРАТІЇ	373
<i>Железков Андрій Іванович</i> СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ЗА РІЗНИХ ВИДІВ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ.	377
СЕКЦІЯ 19. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Яковлев Денис Вікторович</i> ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС: МІФОЛОГІЯ МАЙБУТНЬОГО.	380

Список використаних джерел:

1. Довідкова інформація про зміст анонімного тестування когнітивних здібностей кандидатів на посаду судді місцевого суду та суддів, які мають намір бути переведеними до іншого місцевого суду. – Додаток 3 до рішення Комісії від 29.01.2025 № 29/зп-25. URL: https://www.vksu.gov.ua/sites/default/files/dodatok_4_6.pdf
2. Peirce C. S. Three Types of Reasoning. Collected Papers of Charles Sanders Peirce / ed. by C. Hartshorne, P. Weiss, A. W. Burks. Cambridge : Harvard University Press, 1931. Vol. 5. P. 189.

Ключові слова: абдукція, дедукція, індукція, редукція, виведення найкращого пояснення, тест на когнітивні здібності.

Keywords: abduction, deduction, induction, reduction, derivation of the best explanation, cognitive ability test.

Польовий Святослав Сергійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії*

НАРАТИВ ЯК ФОРМА ВЛАДИ

Дані тези присвячені тому, як наративи – тобто системи оповідей – впливають на владу та (в окремих випадках) самі визначають її форми та механізми. Особливу увагу буде приділено тому, як наративи не лише описують реальність, а й конструюють суб'єктні позиції, нормалізують поведінку та забезпечують відтворення ідеологічного порядку. З цією метою ми розглянемо підходи трьох ключових мислителів – Мішеля Фуко, Луї Альтюссера та Вальтера Беньяміна – оскільки їхні концепції дозволяють виявити глибинні зв'язки між мовою, владою, ідентичністю та історією.

Наративи визначають, про що можна говорити і як, формуючи наш образ світу і самих себе. За Мішелем Фуко, дискурси не просто описують реальність, але й створюють суб'єкта. Вони задають, ким може бути індивід і як він має себе поводити. Іншими словами, влада проявляється не лише у примусі, а й у тому, які історії суспільство розповідає про себе – ці історії дисциплінують і нормалізують індивідів. Луї Альтюссер доповнює цю ідею поняттям ідеологічної інтерпеляції: ідеологія «звертається» до особистості, закликаючи її, і таким чином перетворює її на суб'єкта. Вальтер Беньямін, зі свого боку, вказує на роль культури й історії: панівні групи нав'язують свою версію минулого і теперішнього, перетворюючи наратив на інструмент культурної гегемонії – адже «немає жодного документа культури, який водночас не був би документом варварства».

Мішель Фуко стверджував, що влада в сучасному суспільстві діє не лише через закони та насильство, а й тонко вплетена у самі дискурси знання і наративи,

якими ми пояснюємо світ. Кожна епоха встановлює «режим істини» – систему прийнятних висловлювань, що визначають, що вважається нормальним і що вважається достовірним знанням [4, с. 25-26]. Ці дискурси мають дисциплінарний ефект, який формує суб'єктні позиції (ким індивід може бути) і тим самим спрямовують поведінку людей. Дискурс медицини описує не тільки фізичне здоров'я і хворобу, а й задає, якою має бути душевно здоровою людиною, нормуючи тіла й вчинки.

Дисциплінарна влада у М. Фуко проявляється в інституціях – в'язницях, школах, лікарнях – де людей навчають певним ролям і правилам. Найважливішим механізмом дисципліни є наратив про себе, який індивід змушений конструювати під наглядом влади. Класичний приклад є християнська сповідь. М. Фуко показує, що з Середньовіччя церква вимагала від вірян регулярно розповідати священнику історію своїх гріхів і думок. Ця практика саморозкриття стала моделлю і для подальших світських інституцій. У Новий час людей заохочували сповідатися вчителям, лікарям, психологам, розкриваючи свою «історію» відхилень і бажань. Записи сповідей і зізнань перетворювались на безліч даних, за допомогою яких експертне знання (педагогіка, психіатрія) конструювало нормативного суб'єкта і методи його корекції. Наратив про себе – створений під контролем – стає дисциплінарним механізмом, підпорядковуючий людину владному знанню. Індивід інтеріоризує нав'язаний суспільством образ нормального Я і дисциплінує себе сам, відповідаючи цьому образу [3, с. 213-214].

Луї Альтюссер, попередник та вчитель М. Фуко, запропонував схему, що описує, як суспільні ідеології «створюють» нас як суб'єктів. Ключове поняття Альтюссера – інтерпеляція (що можна перекласти як «покликання»).

Ідеологічні апарати – школа, церква, родина, медіа – постійно транслюють наративи про те, ким ми є і ким маємо бути. Наприклад, релігійна ідеологія через проповіді каже: «Ти – грішник, якому потрібне спасіння», державна – «Ти – громадянин, зобов'язаний любити батьківщину і дотримуватись закону». Ці послання структурують наше уявне ставлення до реальності, змушуючи бачити себе крізь призму ідеології. У відомому есе «Ідеологія та ідеологічні апарати держави» філософ стверджує, що людина ніколи не передує соціальним ролям – навпаки, вона народжується вже «завжди-вже» вписаною в ідеологічний наратив (через сім'ю, мову, культуру) і поступово засвоює його як власну ідентичність [1, с. 22].

Важливо, що для Альтюссера суб'єктність має уявний характер. Ідеологія нібито розповідає людині історію про саму себе – історію, яка здається природною, але насправді приховує реальні відносини влади й виробництва. Наприклад, капіталістична ідеологія навіює працівнику наратив: «Якщо будеш наполегливо працювати – станеш успішним, кожен є господарем своєї долі». Приймаючи цю історію, працівник отожднюється з фігурою «вільного трудівника», хоча об'єктивно залишається експлуатованим. Наратив слугує тут маскуванням соціальних умов: справжніх причин свого становища (класова структура) індивід не усвідомлює, тому що ідеологія пропонує йому спрощене пояснення і роль.

Тим не менш, суб'єктивно людина відчуває себе агентом, що приймає рішення – саме цього і прагне ідеологія, вона хоче добровільної згоди на існуючий порядок.

Таким чином, за Л. Альтюссером, влада проявляє себе через ідеологічні наративи, які ми інтерналізуємо. Ми розповідаємо своє життя (біографію, планування майбутнього) у термінах доступних нам ідеологій. Ці історії дають відчуття сенсу і належності, але водночас нав'язують певну структуру суб'єктності (громадянин, віруючий, споживач тощо). Інтерпелюваний суб'єкт є це той, хто прийняв розповідь, адресовану йому суспільством, і сказавши «це про мене», вписав себе в соціальну роль. Л. Альтюссер показує, що жодна ідеологія не звертається в порожнечу. Ідеологія завжди малює образ отримувача (наприклад, «грішна душа», «справжній патріот») і чекає, що реальні люди погодяться під нього підлаштуватись [1, с. 20]. У цьому сенсі наративи, що транслюються ідеологіями, є основним засобом конструювання суб'єкта.

Вальтер Беньямін, мислитель критичної теорії, розглядав наративи історії й культури крізь призму влади і пам'яті. У його знаменитих «Тезах про філософію історії» проведено ідею, що офіційна історія – це наратив переможців. Кожне покоління переможців переписує минуле на свою користь, прославляючи власні тріумфи і витісняючи голоси переможених. Беньямін формулює це гранично чітко: «Немає жодного документа цивілізації, який не був би водночас документом варварства» [2, с. 6]. Культурні цінності й перекази, якими пишається цивілізація, завжди побудовані на фундаменті забуття страждань, експлуатації й насильства. Інакше кажучи, гегемонний наратив культури – це лише зворотний бік придушення альтернативних історій.

В. Беньямін вводить поняття культурної гегемонії наративу, співзвучне з ідеями Антоніо Грамші, хоча сам Беньямін не вживав слово «гегемонія». Йдеться про те, що панівний клас нав'язує всім іншим своє бачення світу як природне і єдино можливе. Наприклад, колоніальні держави створювали наратив про «цивілізаторську місію», зображаючи підкорення народів як благо. Така розповідь виправдовувала їхню владу і вкорінювалася в масовій свідомості. Інструментом тут слугували як офіційна історіографія, так і масова культура. За фашистського режиму, відзначав В. Беньямін, відбувається естетизація політики: міфологізовані історії про націю, героїв, ворогів впроваджуються через кінопропаганду й архітектуру масових свят. Наратив перетворюється на знаряддя тотального нав'ювання, формуючи колективне сприйняття в душі поклоніння лідеру (наприклад, нацистський міф про арійську велич).

Однак критичний аналіз не зупиняється на констатації факту конструювання суб'єкта. Звернення до фундаментальної онтології Гайдеггера дало змогу побачити, що буттєвий вимір людини перевищує будь-які наративи – у глибини Dasein криється можливість інакшості, непідкорення das Man [5, с. 127]. Людина не зводиться до суми ролей, вона здатна до автентичності, тобто до прийняття свого буття поза межами стереотипів, а саме до поставлення під сумнів нав'язаних історій про себе.

Суб'єкт – це не тільки сутність, про яку розповідається, але й оповідач свого буття. Соціальні дискурси значною мірою пишуть сценарій життя людини, однак у неї залишається можливість критичної рефлексії й переписування цих сценаріїв. У цьому й полягає діалектика влади й свободи, де влада прагне назавжди закріпити нас у тексті своєї ідеології, а свобода вимагає вміння читати цей текст між рядками. Філософія дає необхідні інструменти для розвіяння чар нав'язаних наративів і, як мінімум, собі авторство власної історії, навіть усвідомлюючи умовність будь-якого авторства. Більш того, якщо піти далі, людина може і взагалі вийти за межі будь-яких наративів, відкривши можливість аутентичного існування. Таким чином, дослідження наративу як форми влади не лише викриває механізми підпорядкування, але й вказує шляхи до емансипації суб'єкта завдяки осмисленню та зверненню до буття як такого.

Список використаних джерел:

1. Althusser L. *Idéologie et appareils idéologiques d'État* (Notes pour une recherche). *La Pensée*. 1970. No. 151. P. 3–38.
2. Benjamin W. *Theses on the Philosophy of History* / transl. by H. Zohn. *Illuminations* / ed. by H. Arendt. New York : Schocken Books, 1968. 288 p.
3. Foucault M. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris : Gallimard, 2013. 354 p.
4. Foucault M., Prado P. W., Routhier F. *La vérité et les formes juridiques*. Chimères. *Revue des schizoanalyses*. 1990. No. 10. P. 8–28. URL: <https://doi.org/10.3406/chime.1990.1729>
5. Heidegger M. *Sein und Zeit*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1967. 437 p.

Ключові слова: наратив, влада, ідеологія, суб'єктність, інтерпеляція, культурна гегемонія, аутентичність.

Keywords: narrative, power, ideology, subjectivity, interpellation, cultural hegemony, authenticity.

Максимчук Діна Дмитрівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри філософії*

ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА САМОДОСТАТНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ КАТЕГОРІЇ

Категорії залежності та самодостатності відіграють ключову роль у філософсько-антропологічному осмисленні природи людини. Вони не лише дозволяють розкрити фундаментальні аспекти людського існування, а й відображають суперечливу діалектику буття особистості у світі. Людина завжди перебуває у складному взаємозв'язку із соціальним, природним і трансцендентним контекстом, у якому поєднуються прагнення до автономії з фактичною включеністю в